

PETR „HRABOŠ“ HRABALIK: VIDĚNO SUDEM

(1999)

Petr „Hraboš“ Hrabalik (* 1962), bytostný rocker, se po počátečních básnických sbírkách s neotřelými názvy (*Bujaré výlety perverzní pomazánky*, 1991; *Pokusné stavy šílenství*, 1993; *Intim sprej*, 1997) přeorientoval na prozaické útvary. Útlá knížka *Expedice Paris '90* (1995) je záznamem cestování čtyř přátel do Paříže, ve kterém se objevují motivy procházející celou autorovou tvorbou: nonkonformní existence, hudba, dobré pití, drogová exaltace. Pro další prózy je příznačné osudové spojení s pražskou vinárnou U Sudu, jejíž název infiltroval také do jejich titulů: *Viděno Sudem*, volné pokračování *Mimo Sud* (2000), soubor fejetonů *Sběrné sudoviny* (2002).

Viděno Sudem autor označuje za zásadní dílo tzv. barového fotbalismu, čímž vystihuje tematickou základnu celé prózy. Centrálním dějištěm svérázné reportáže z mistrovství světa v kopané ve Francii roku 1998 se stává horní bar vinárny, ve kterém zanícený fotbalový fanoušek sleduje a komentuje televizní přenosy jednotlivých zápasů.

Kapitoly jsou nadepsány jmény dvou zápasících týmů, datem a časem jejich utkání. Fotbalové události tak mají přímý vliv na kompozici prózy, na její syžetové i fabulační utváření. Neznamená to však, že by se dějová náplň každé kapitoly rodila stejně. O některých zápasech vypravěč prohodí jen pár slov a kapitolka pak čítá jen několik řádků, jinde jsou místo fotbalu zaznamenány bujaré oslavy či fantaskní příhody. Rozsahem se text řadí k novele, ale svou jasnou a vyhraněnou koncepcí připomíná subjektivizovanou sportovní reportáž, sondu do života jednoho barového společenství, osobní deník. Dokumentárnost je v tomto případě podtržena i přesnou datací v názvech kapitol, připojeným přehledem výsledků z mistrovství a humorně pojatým slovníčkem, osvětlujícím výběrově fotbalovou terminologii. V komentářích a glosách ke sledovaným utkáním v sobě autor nezapře znalce naší a světové rockové hudby, výkony na hřišti srovnává s děním na koncertech či s poslechem oblíbených kapel. Fakta jsou kombinována s fiktivními příhodami, kromě reálných údajů se lze v knize dočíst také o existenci mimozemských civilizací, ve kterých se vyskytují stejní zarputilci propadlí fotbalu. Kromě prvků sci-fi autor implantuje do textu též řadu scén odkazujících na další žánry triviální literatury, ať už to je groteska, gangsterka či kovbojka.

V určitých pasážích se kromě využití žánrů populární literatury uplatňuje další postmoderní postup – manifestace antiiluzivnosti. Iluze zachycované reality je potlačena a je naopak zdůrazněna konstruovanost reflektovaného textu: „P. S.: *Jen tak mimochodem, čtenář si určitě povšiml jisté prvoplánovosti posledních dvou odstavců, takže vcelku správně nabyl dojmu, že jsem si ten závěr vymyslel. Ale nebylo to špatný, což?*“ (29) Oslovením čtenáře se utváří bližší kontakt mezi recipientem a tvůrcem, implicitní autor se zviditelňuje a odhaluje literární genezi zobrazovaného světa.

Prostředí hospod, restaurací, vináren patří v české literatuře k oblíbeným literárním motivům i tématům. Už v období národního obrození sehrálo toto místo důležitou socializační roli, nabízejíc otevřený prostor pro komunikaci v češtině. Během dvacátého století se v české literatuře zásluhou Jaroslava Haška, Bohumila Hrabala a dalších spisovatelů stala tzv. hospodská historika velmi oblíbeným narativním prostředkem. Hovory ve vinárně U Sudu se však vyznačují poněkud jinou determinací i atributy. Nemají totiž primární funkci zdroje zábavy, tím se stává sledování fotbalu. Ve vypravěčově *ich*-formě se projevuje subjektivní prožívání sportovních přenosů, nejedná se tedy o suchý, lakonický záznam utkání, ale o komentář ovlivněný nespoutanou imaginací. Jazyk občas sugeruje chaotické či fantasmagorické vnímání reality, podnícené kouřením „*ušlechtilých travin*“. Uprostřed sledování je pak přehozena výhybka směrem do jiného časoprostoru, kde se hlavní hrdina například v galaktickém souboji utká s odpornou nestvůrou.

Autentický nespisovný projev je prokládán knižními formulacemi, Hrabalíkem očividně s chutí vymyšlenými a používanými. Záleží na čtenáři, zda v nich zahlédne stopy ironické nadsázky, intelektuální poetickou hravost či poláčekovský naivismus malého kluka, který se pokouší napodobit mluvu dospělých a učebnicové vyjadřování. Kromě přechodníků tak v Hrabalíkově textu narazíme na jmenné tvary adjektiv (*podíval se jemně zčazen; zápas pln skvělých akcí; zjevně nasrán* apod.), nadneseně působí také postponovaná adjektiva (*pivo gambrinické; goal potomků Bismarkových*) nebo formulace typu: *Tu náhle konec půle; Jak krásná jsou prokletí tajů a zákoutí života, jež je spjat s hrou hybnou míčovou, zvláště pak fotbalovou!*

Přítom velmi záleží na tom, kdo bonmoty pronáší. Patent na svěží, jiskřivý humor vlastní a ten správný vhled do sportovního dění má dle všeho pouze uzavřené společenství štamgastů vinárny. K ústředním vinárenským divákům zápasů patří sám vypravěč, rocker, odborník na český bigbit a nejžhavější fotbalový fanda, dále hudební publicista, tajemně zachycovaný v textu pouze redaktorskou značkou –*rd*– (v úvodním poděkování za měsíc společného sledování zápasů si ji můžeme přiřadit ke jménu Radka Diestlera), a žurnalista J., pochybná existence nacházející se v důsledku požívání omamných či povzbuzujících látek věčně jinde než ostatní. Tito muži tvoří trojici hlavních zasvěcenců, těch, kteří jsou zaměřeni na obraz a zároveň jsou i „v obraze“.

Do party „*my kluci co spolu mluvíme*“ nemá možnost se nikdo dostat, nově přichází do vinárny U Sudu je většinou vnímán jako cizí, nezvaný element. S despektem

je pohlíženo na metalovou skupinu z jižní Moravy, jindy se nezávislí intelektuálové podivují nad tím, co z těch kopáčů (tj. dělníků) leze za věci. Ani podnikatelé nejsou vzati na milost, rocker ironicky hodnotí vizáž jednoho z nich slovy: „[...] muž ve *fiarovém saku, perfektně padnoucím na úplně jiného muže.*“ (106) Z osazenstva vinárny je respektován pouze záhadný muž v plstěném klobouku, a to díky výjimečné intuitivní (a správné) prognóze utkání.

Přes averzi štamgastů vůči novým hostům vábí vinárna U Sudu stále více návštěvníků. Sociálně uzavřený prostor se teritoriálně otevírá, vinárna se mění v rozsáhlé podzemní město: *„Je to prostě labyrint, který se odlišuje kupříkladu od Prahy jen tím, že zaplatpánbů nemá svého primátora a taxikáře. Kriminalita je díky užívání magických travin nulová a politiku vinárny lze shrnout do lapidárního dejte nám pokoj. Snad právě proto počet obyvatel rok od roku stoupá, a dokonce existují i návrhy o napojení vinárny na pražskou podzemní síť metra.“* (56)

Vypravěč se však nespokojuje pouze s teorií rozšiřování vinárenského prostoru směrem do podzemí a například také tvrdí, že nejdůležitější činnost – sledování fotbalových zápasů – má svůj dosah i mimo hranice naší planety. Mediálně zprostředkovaná utkání tvoří pojítko nejen mezi pozemskými fanoušky, vysílání směřující mimo naši planetu prodlužuje svou působnost (a s ní také důležitost) do odlehlejších koutů vesmíru. To potvrdí také návštěva mimozemšťanů ve vinárně a v epilogu dokonce vyjde najevo, že samotný vypravěč byl návštěvníkem ze vzdálené planety, který si nemohl nechat mistrovství světa ve fotbale ujít.

Ve *Viděno Sudem* občas probleskne také zmínka o území mimo vinárnu a zelený trávník, ale je dáno jasně najevo, že svět nespádající do fotbalového dostřelu (prostorově či významově) není důležitý. V roce 1998 se konaly kromě fotbalového mistrovství světa také parlamentní volby, které jsou v textu sice zachyceny, ale s výsostným nadhledem a (místy až křečovitým) humorem metaforizujícím jak tuto politickou událost, tak i zástupce jednotlivých volebních stran; kriticky je v dané souvislosti zmíněna také prodejnost a volební angažovanost některých kapel. Kritice neujde ani svět komerční zábavy (klíčové jméno Michal Zadávit kombinuje základ skutečného jména s vypravěčovou intencí, co by se s touto znovuvzkříšenou socialistickou hvězdou mělo stát), rozpínavost nadnárodních společností, nový drogový zákon apod. Tyto úvahové pasáže jsou však v textu marginální, vyplňují pouze hluchá místa přestávek mezi poločasy nebo jednotlivými zápasy a nanejvýš dotvářejí originální sportovní zpravodajství.

V neposlední řadě se Hrabalíkova kniha dotýká fenoménu fanouškovství. Jedna z postav se začte do prózy Oty Pavla *Dukla mezi mrakodrapy* a hodnotí její literární kvalitu: *„když o fotbale někdo umí napsat, moc hezky se to čte. Takže pro mě by se to ani nemuselo hrát, ale stačilo by o tom psát.“* (22) K Hrabalíkovým předchůdcům lze kromě Oty Pavla připojit také *Klapzubovu jedenáctku* Eduarda Basse nebo Karla Poláčka s jeho *Muži v ofsajdu*. Ani čas uplynulý od vzniku zmíněných knih nic nezměnil na zarputilosti fandovství a srovnatelná je též expanze fotbalového světa do života

literárních hrdinů. Obdobně i ve vzpomínkové autobiografii Nicka Hornbyho *Fotbalová horečka* (1992, česky 2001) se posedlost tímto sportem stává hlavní postavě životní náplní. Kapitoly jsou stejně jako u Hrabalika nadepsány jmény soupeřících týmů, tentokrát však účastníků anglické fotbalové ligy. Podobně jsou rovněž některé autorské konotace – klub Arsenal je například na jednom místě označen za předvoj anglického punk rocku. Hornby zachycuje mnohem delší časový úsek, v němž se životními mezníky nestávají obvyklé osobní či rodinné události, ale vítězství nebo prohry oblíbeného týmu. Stupeň emocionální angažovanosti je u anglického spisovatele ještě výraznější, než je tomu u českého autora. Hornbyho dikce není tak květnatá a obrazná, posedlost jeho postavy má spíš trýznivý charakter. Oba tvůrci si však vychutnávají adrenalinovou fotbalovou atmosféru. Angličan se sebeironií, hořkostí a napětím, Hrabalik s lehkostí, (někdy až samoučelným) vtípem a fantazií. Hornbyho verze fandovství je více reflexivní, beletrie je propojována s esejistikou, sebezpytný pohled se snaží hledat ve sportovní aktivitě i jiný než čistě zábavný účel. Příznivec kopané v Hrabalikově podání sice také vzrušeně sleduje hru, ale ta se ho nedotýká existenciálně, je na ní méně závislý, proto jsou jeho komentáře a glosy lehké, humorné a svěží.

Postavíme-li vedle sebe tři typy fanoušků různých dob, sociálních oblastí či zemí, vychází nám následující: Poláčkův fanda sice zaníceně povzbuzuje svůj tým, může však fungovat v běžném životě. Hrabalik i Hornby nechávají své hrdiny hluboce ponořit do fotbalového dění, svět kopané a území za hranicemi stadionu jsou nekompatibilní, muži se tak dostávají do ofsajdu, pozice mimo běžné společenské zařazení, do „postavení mimo sociální hru“.

Ukázka

Nedělní zhulení je rozhodně lepší než se nechat přejet kamionem, to vám potvrdí asi každý, ale ještě radostněji se člověku hulí, pokud jeho tým o poločase vede. To pak myšlenky létají éterem jako vzdušné polibky televizních baletek a všechny trapnosti světa se vejdou do uzlíčku s buchtama. Pokleslé čelisti přítomných nedovolují vypustit zbytečná slova, takže básně, rodící se v mysli, záhy umírají, nikdy nespátřivše světlo světa. Proces neustálé změny se zpomaluje a vy naň nahlížíte z tolika pohledů, že to i racionálně uvažující levou část mozku festovně rozrajuje. To se vám pak všechno to lidské pinožení a pachtění, nákupní horečka, reklamy na „chčiju čips“, seriály z neexistujících amerických pláží i první český android Karel Gott zdají tak malicherné asi jako poselství výherních automatů. Potutelně se usmíváte a mír ve vašem srdci promlouvá ke všem krutým tohoto světa: „Zanechte bitev! Vraťte se domů! Čekají vás králíci, drůbež, kočky, psi a... no ty... jak se to sakra menuje... jó, ženy a děti!“ [...] Ovšem to, co nás čekalo druhou půli, ještě více naplnilo (hlavně moje) očekávání. Ihned 10 minut po přestávce dostal Ariel Ortega přihrávku od Batistuty, prolétl mezi dvěma obránci co uherský hulán a prakticky obdobným obloučkem sdělil ukazateli skóre, jak konkrétně se nyní věci mají. Asi v 73. minutě oplatil Ortega Batistutovi přihrávku na hranici velkého vápna a ten po lehkém zpracování míče křížnou střelou po zemi zvýšil na 3:0. Prakticky to samé se

opakovalo asi o šest minut později, Batigól z velkého vápna opět rozvlnil jamajskou síť. Jásám skoro už jen z povinnosti. Za další čtyři minuty sejmul jamajský bek Ortegu ve velkém vápně a Batistuta z penalty završil čistým hattrickem svůj (i Ortegův) úžasný den – 5:0! Prostě vítězství báječnější než nadívání slavící z Madridu polití křenovou omáčkou!

(43)

Vydání

Viděno Sudem, Maťa, Praha 1999.

Reflexe

Z Hrabalika se sypou dobré hlášky: „...*Případný pád z pódia by pro mě skončil stejně špatně jako angažmá Martina Frýdka v Leverkusenu*“, ve vinárně se zrovna nachází možná „*víc lidí, než kolik chodilo na Julisku na Duklu*“, „*druhý poločas byl jen o něco málo záživnější než comebackový koncert Sex Pistols*“. [...] Co bych nemusel, jsou pasáže s návštěvami Marťanů u Sudu (to je asi ta „Hrabošova“ oblíbená sci-fi), polopatická dovysvětlení, že zrovna tahle situace se ve skutečnosti neodehrála přesně tak, jak bylo právě vylíčeno, a taky překombinované vtípky, které v autorovi zamrzly asi tak z časů gymnázia („*Mrkání kukadly jí jde jen o něco lépe než grilovanému kuřeti spřádání plánů o založení letecké společnosti*“).

Josef Chuchma: „Jak se Hraboš válel v Sudu, sjížděl fotbal a pak to sepsal“, *Mladá fronta Dnes* 14. 9. 1999, s. 19.

„A mosíš to napsat tak, aby každý viděl, že nejsi žádný Chuchma, který o tej knížce napsal včera do *Mladé fronty Dnes*, že je hlupá, ale sám přitom není bůhvíjaký, neboť nepoznal, že je moc pěkně napsaná, a jen se rozčůlil, že tam o něm ten Hraboš napsal, jako o tom Oldoj Chumchoj, že je natrublý, když píše takové hlupé komentáře o fotbale a fotbalových komentátorech, jako napsal ten Chuchma Chuchmoj.“ A dále ten Jura Juráňů řekl: „A měl bys to napsat tak, aby si to přečetli aj v tej Praze. [...]“ Tož, to vám tak píšu:

Próza, román, či spíše novela Petra Hrabalika, řečeného Hraboš, jest autentickým vyjádřením vnitřního bytí příslušníka jedné z těch generací, kterým se rovněž plným právem říká generace ztracená. Jeho tíživá výpověď o krizi dnešního českého světa je prostoupena groteskním smíchem, neboť vyrůstá z esenciálního emocionálního prožitku, ze zážitku tak silného, jakým jest pro každého moderního člověka sledování mistrovství světa v kopané neboli fotbale, například toho, které bylo před časem konáno ve Francii.

Alois Burda: „Viděno Sudem“, *Tvar* 1999, č. 17, s. 7.

Proč byla vůbec kniha napsána? A pro *koho*? Je výrazem obdivu ke sportu, nebo spíš reklamou jednoho pražského baru a portrétem několika jeho štamgastů? Skutečnost, že její strůjce dovede bohatýrsky pít a kouřit, už čtenář zná z jeho předešlé prózy *Expedice Paris '90* a stejně poznal také jeho odpor k zbohatlíkům a politikům, obzvláště pak k rychlokvašným podnikatelům a intelektuálům. Potud vše v pořádku, kdo by je ostatně miloval? Přistupuje k nim

však obdobným literárním stylem jako například brilantní *Poslední bourbon* Bohuslava Vaňka-Úvalského – a právě z tohoto srovnání nám vychází podstatný rys jeho psaní: samoučelný exhibicionismus. On jediný je totiž správně „in“, on jediný umí žít na plné pecky. Vše se podřizuje jen a jen jeho umu konzumovat omamné látky a jím tolik milovaný fotbal se stává pouhou záminkou k ještě větší spotřebě a zpětné ventilaci okouzlení sebou samým.

JH: „Fotbal (ne)viděný zhuleným alkoholikem“, *Nové knihy* 1999, č. 41, s. 4.

Myslím, že se Hrabalik v budoucí literární historii zařadí v plynulé řadě „Haškův chlastací automatismus“, „Hrabalův psychedelický automatismus“ do souhrnného hesla „psychedeličtí autoři zbavení balastu intelektu“. Do mohutného proudu cesty západního 20. století k dosáhnutí skutečné podstaty PHH svým rockerstvím, huličstvím a paříčstvím neodstranitelně patří. Jen by mě zajímalo, zda až už nebude k cestě na druhý břeh potřeba pařby, bude ještě existovat takový humor, který (mimoděk) vyluzuje Petr Hraboš Hrabalik. A to přes všechnu pravdivost parafráze našeho národního přísloví: Proč chodit za Hrabalíkem, když máme Hrabala.

Tomáš Koloc: „Bez balastu v čirém chlastu“, *Tvar* 2003, č. 6, s. 20.

Slovo autora

Viděno Sudem, *pokud si dobře pamatuji, měl být původně článek o mistrovství světa ve fotbale nahlížený návštěvníkem restaurantu.*

Měl. Podobnej jsem psal i o MS 1994, ale nakonec z něj zbyla jedna velká přednáška na dětském táboře, kterej vedl Zdeněk Suchý. Tam jsme přijeli, odehráli mač s místními mladými borci, slavně zvítězili a pak jsem měl přednášku o MS 1994 – křída, tabule, dokonce jsem tam velice odborně, asi dvacet minut, rozebíral ten signál století, kterej předvedli Švédové Rumunům...

A kdy se z článku stala kniha?

Myslel jsem si: článek, to napíšu levou zadní. Až na podzim, po šampionátu, sám začal žít vlastním životem, říkal jsem si, že bych tam mohl dát repliky, který potom zazněly při sledování pozdějších zápasů. Což se pak stalo modelem pro *Mimo Sud*, kdy jsem si psal poznámky a papírky si schovával – pravda, spoustu jsem jich ze zjevných důvodů po sobě nepřečetl.

Stalo se po jejím vydání něco – jako Třem sestrám v případě Kovárny –, že se Sud stal součástí nějaké výčepní turistiky?

Ani ne. Čtený médium, knížku, neobklopuje taková aura, jaká doprovází rockovou hudbu. Knížku si koupilo asi 1 200 lidí v celý republice a ve vinárně ji mělo pár lidí. Navíc ti, který tam chodí, moc nečtou.

„Pokusné stavy šílenství“ (rozhovor vedl Radek Diestler), *Reflex* 2001, č. 8, s. 55.

Bibliografie ohlasů

RECENZE: A. Burda, *Tvar* 1999, č. 17; JH, *Nové knihy* 1999, č. 41; J. Chuchma, *Mladá fronta Dnes* 14. 9. 1999; J. Kašpar, *Právo* 8. 6. 2000 (příl. *Salon*); T. Koloc, *Tvar* 2003, č. 6.

Pavλίna Krupová